

* ธงชัย หงษ์จอร์

รูปภาพกับการสื่อความ

รูปภาพ" เป็นเครื่องมือที่ใช้ในการสื่อสารของมนุษย์ซึ่งมีมาก่อนภาษาพูดและการเขียน เป็นที่ยอมรับโดยทั่วกันว่า รูปภาพที่มีประสิทธิภาพจะสามารถสร้างความเข้าใจและสื่อความหมายซึ่งกันและกันได้เป็นอย่างดี แม้จนถึงปัจจุบันก็ยังมีคำพูดเปรียบเปรยว่า "รูปภาพเพียงภาพเดียวสามารถสื่อความหมายได้ดีกว่าคำอธิบายนับพันคำ"

ตามประวัติในการสื่อความหมายของมนุษย์เรานั้นจะพบว่า มนุษย์จะใช้รูปภาพในการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกันมาก่อน จากนั้นจึงได้มีการใช้ภาษาพูดและการเขียนตามมาภายหลัง

หลังจาก John Amos Comenius, 1592-1670 ชาวเชคโกสโลวาเกีย เป็นนักการศึกษาที่ได้รับการยกย่องอย่างมากว่า เป็นบิดาแห่งโสตทัศนศึกษา และเป็นผู้ปรับปรุงความรู้ตามแนวทางกลซึ่งเป็นตรรกศาสตร์และโลกธรรมชาติ โดยพยายามเน้นว่าการศึกษาให้รู้ถึงธรรมชาติ จะต้องศึกษาปรากฏการณ์ธรรมชาติและยึดเอาความรู้ทางประสาทสัมผัสทั้ง 5 ซึ่งได้แก่ ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนังเป็นสำคัญ นอกจากนี้แล้วท่านยังสร้างชื่อเสียงในการนำรูปภาพมาใช้ในการเรียนการสอนเพื่อการสื่อความหมายที่ดี โดยให้ความสำคัญของข้อความรองลงมาจากรูปภาพดังปรากฏในหนังสือ "โลกแห่งรูปภาพ" (Orbis Pictus) ซึ่งเป็น

* อาจารย์ประจำคณะนิเทศศาสตร์ และหัวหน้าแผนกบริการสื่อการศึกษา มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต
กศ.บ.(คณิตศาสตร์และเทคโนโลยีทางการศึกษา) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พิชญ์โลก
ค.ม. (โสตทัศนศึกษา) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

หนังสือที่มีภาพประกอบการเรียนเล่มแรก รูปภาพทุกรูปภาพที่ปรากฏในหนังสือดังกล่าวจะได้รับการเลือกสรรแล้วจะมีบทบาทต่อการเรียนรู้มากขึ้น สามารถให้ความหมายได้อย่างถ่องแท้ และกว้างขวางกว่าคำอธิบายหลายเท่า นัก โดยไม่ต้องเสียเวลามากในการสื่อความหมาย

ในฐานะที่รูปภาพเป็นตัวแทนของสิ่งต่าง ๆ ดังนั้นรูปภาพจะต้องเป็นสื่อที่สามารถอธิบายข้อความหรือเรื่องราวต่าง ๆ ให้เห็นภาพพจน์ได้อย่างชัดเจนเข้าใจง่ายและช่วยเสริมสร้างจินตนาการตลอดทั้งให้ความรู้สึกทางด้านอารมณ์แก่ผู้ดู ในบางครั้งรูปภาพต้องสามารถให้ความจริงเกี่ยวกับขนาดระยะทาง สี อุณหภูมิ และสามารถสื่อความให้เห็นของการเคลื่อนไหวได้เป็นอย่างดีอีกด้วย

รูปภาพที่กล่าวในที่นี้ โดยปกติแล้วเรามักจะพบว่า รูปภาพมีอยู่ 2 ลักษณะใหญ่ ๆ ด้วยกันคือ

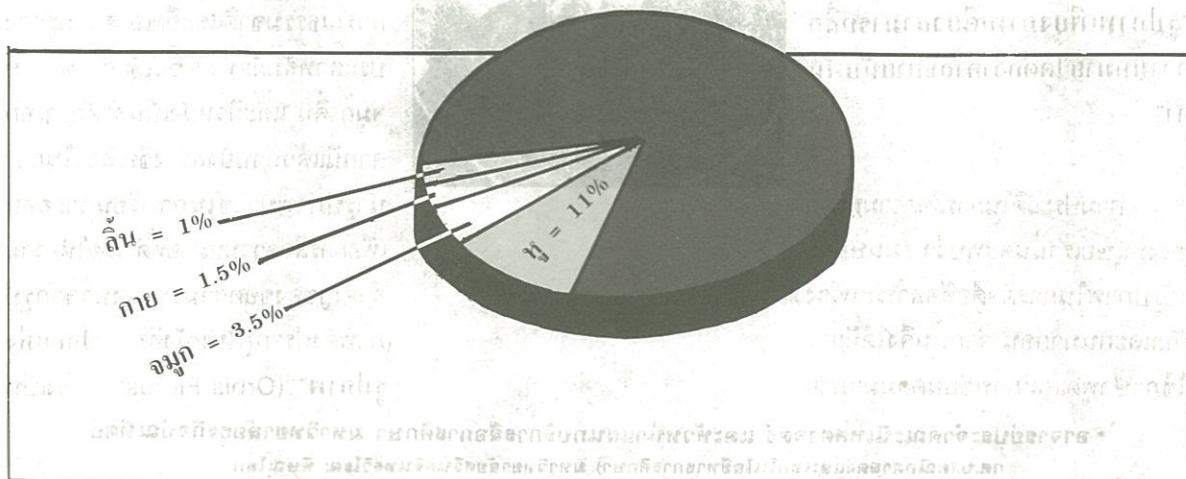
1. ภาพวาด เป็นภาพที่มีส่วนคล้ายความจริงตามลักษณะของสิ่งต่าง ๆ มาก แต่ทั้งนี้ก็ขึ้นอยู่กับความประสงค์ของผู้วาดหรือความสามารถในการวาดว่าต้องการจะสร้างสรรค์หรือเสแสร้งให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ผู้วาดต้องการเพื่อเจตนาในการสื่อความ

2. ภาพถ่าย เป็นภาพที่จำลอง (Copy) มาจากของจริงที่อยู่ในธรรมชาติ จึงมีลักษณะเป็นความจริงมากที่สุดโดยเฉพาะภาพสีธรรมชาติ

อย่างไรก็ตามโดยหลักการแล้วรูปภาพนั้นมีจุดมุ่งหมายแสดงให้ผู้ดูสามารถสื่อความและจดจำไว้ได้อย่างแม่นยำ ดังที่ George Sand กล่าวว่า "หนังสือสามารถกระซิบกระซาบถึงแต่ดวงใจ...แต่รูปภาพสื่อความหมายได้ถึงวิญญาณ" (Books whisper to the Heart but Pictures speak to the Soul) ดังนั้นรูปภาพจึงเป็นสื่อที่ให้การประสบการณ์การเรียนรู้ที่มีความ

หมายโดยแท้ในแง่ของการสื่อความมนุษย์เรานั้นในขณะตื่นจะมีเวลาเกินกว่า 75% และมักจะใช้ไปกับการฟัง การพูด การอ่านและการเขียน ปัญหาสำคัญที่เกี่ยวกับการฟังก็คือ การพูด เพราะคนส่วนใหญ่จะใช้เวลาในการฟังมากกว่าเวลาในการพูด (อาจจะเห็นผลที่ว่า ธรรมชาติสร้างให้มนุษย์เรามีหู 2 หู แต่มีปากแค่ 1 ปาก ฉะนั้นมนุษย์จึงต้องฟังให้มากกว่าพูด) และปัญหาที่เกี่ยวกับการอ่านก็คือ การเขียน ซึ่งคนส่วนใหญ่จะชอบการอ่านมากกว่าการเขียนเพราะว่าคนเราชอบเป็นผู้รับสารมากกว่าเป็นผู้ส่งสาร

ดังนั้นในฐานะที่เราเป็นผู้ส่งสาร เราควรคำนึงถึงหลักในการรับรู้ของมนุษย์จากประสาทสัมผัสทั้ง 5 อันประกอบด้วย ตา หู จมูก ลิ้น และผิวหนัง ซึ่งจากการวิจัยพบว่ามนุษย์เราจะมีการรับรู้จาก ตา 83% หู 11% จมูก 3.5% ลิ้น 1% และผิวหนังหรือกายสัมผัส 1.5% ดังภาพ

จากข้อมูลดังกล่าวจะพบว่า ตา มีส่วนสำคัญมากที่สุดในการรับรู้ เราจึงควรสรรหา "สาร" ให้ผ่านทางประสาทตาโดยเฉพาะ "สารที่เป็นรูปภาพ" เพราะจะทำให้เกิดการผิดพลาดในการสื่อความได้น้อยที่สุด

รูปภาพที่มีคุณค่าควรแก่การสื่อความหมาย

ถึงแม้ว่ารูปภาพจะเป็นสื่อทัศนวัตถุที่มีตัวแปรอยู่บ้าง เมื่อนำไปแสดงให้ผู้ชมเกิดความสนใจและสื่อความเรื่องราวบางอย่าง แต่รูปภาพก็เป็นสื่อที่สามารถถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิดที่เรานิยมใช้กันมากที่สุด ในการจัดนิทรรศการ การโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ หรืออื่น ๆ ยิ่งถ้ารู้จักใช้รูปภาพควบคู่ไปกับคำพูด คำอธิบาย หรือตัวหนังสือด้วยแล้ว รูปภาพก็เป็นสื่อที่ได้รับความนิยมสูงสุด ทั้งนี้เพราะนอกจากจะหาง่าย ราคาถูกแล้ว รูปภาพในฐานะของสื่อทัศนวัตถุยังมีความน่าสนใจ

1. ทำให้ผู้ชมได้รับประสบการณ์อย่างกว้างขวาง แม้จะศึกษาเพียงเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือเพียงหัวข้อเดียวก็ตาม ก็สามารถมีความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องได้โดยอาศัยรูปภาพ เช่น เราสามารถศึกษาเรื่องวัดพระแก้ว เพื่อประกอบการศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมา ศิลปะและสถาปัตยกรรมได้

2. ทำให้สิ่งที่ต้องการแสดง มีความสวยงามและน่าสนใจยิ่งขึ้น สำหรับเด็กเริ่มเรียนจะมีรูปภาพประกอบ เช่น เราจะเห็นว่าสินค้าที่เห็นในรูปถ่าย ในการสื่อความเพื่อประโยชน์ในการที่ใช้ในการโฆษณานั้นดูน่าซื้อ น่าใช้ ท่องจำ ดังจะเห็นได้จากหนังสือ ภา.ไค กว่าสินค้าตัวจริงเสียอีก ด้วยเหตุนี้เอง ข.ไข่ เป็นต้น

เราจึงมักใช้รูปภาพเพื่อประกอบการโฆษณาและการประชาสัมพันธ์กันอย่างมากมาย

3. ทำให้สามารถแสดงส่วนที่ลึกลับให้ปรากฏเห็นเด่นชัด ส่วนมากรูปภาพทำนองนี้จะได้มาจากการถ่ายภาพโดยใช้อุปกรณ์พิเศษของการถ่ายภาพ

4. ทำให้สามารถเอาชนะในด้านเวลา ระยะทางและขนาดได้ เช่น เราสามารถรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้จากรูปภาพในอดีตไม่ว่าจะเป็นภาพเขียนหรือภาพถ่ายก็ตาม นอกจากนี้รูปภาพยังเป็นสิ่งสำคัญที่จะให้ผู้เกิดการศึกษารู้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ

5. ทำให้เห็นสิ่งที่เคลื่อนไหวเร็ว มองไม่ทันด้วยตาเปล่า เช่น ในการแข่งขันกีฬาบางชนิดจำเป็นต้องใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพการเคลื่อนไหวไว้นั้น ๆ ไว้ แล้วนำภาพมาประกอบภาพโดยการติดเส้นด้วย

5. ทำให้เห็นสิ่งที่เคลื่อนไหวเร็ว มองไม่ทันด้วยตาเปล่า เช่น ในการแข่งขันกีฬาบางชนิดจำเป็นต้องใช้กล้องถ่ายภาพบันทึกภาพการเคลื่อนไหวไว้นั้น ๆ ไว้ แล้วนำภาพมาประกอบภาพโดยการติดเส้นด้วย

หลักการเลือกรูปภาพเพื่อใช้ในการสื่อความ

ได้มีผู้เชี่ยวชาญหลายท่านเสนอหลักในการเลือกรูปภาพ เพื่อใช้ในการสื่อความหมายทั้งในด้านการเรียนการสอน การโฆษณา และการประชาสัมพันธ์ไว้อย่างมากมายพอสรุปได้ดังนี้

1. ควรเป็นรูปภาพที่มีความชัดเจนและมีขนาดใหญ่พอที่จะให้ผู้ดูเห็นจากภาพในระยะที่มองเห็นได้ชัดเจน คือ ประมาณ 2 เท่าของความกว้างของภาพและไม่เกิน 4 เท่าของความกว้างของภาพ

2. ควรเป็นรูปภาพที่มีความถูกต้องตามความเป็นจริง

3. ควรเป็นรูปภาพที่สอดคล้อง เสนอรูปภาพจำนวนมาก ๆ ในครั้งคราว กับวัตถุประสงค์และวัยของผู้ดู

4. ควรคำนึงว่ารูปภาพภาพหนึ่ง ต้องมีเนื้อหาที่สำคัญเพียงเรื่องเดียว รายละเอียดที่ไม่จำเป็นเพราะอาจเป็น

5. ควรเป็นรูปภาพที่มีการจัด การรบกวนสมาธิของผู้ดู ภายในที่ดี (Composition) เพราะ จะทำให้เกิดความสนใจที่ติดตลอดมา

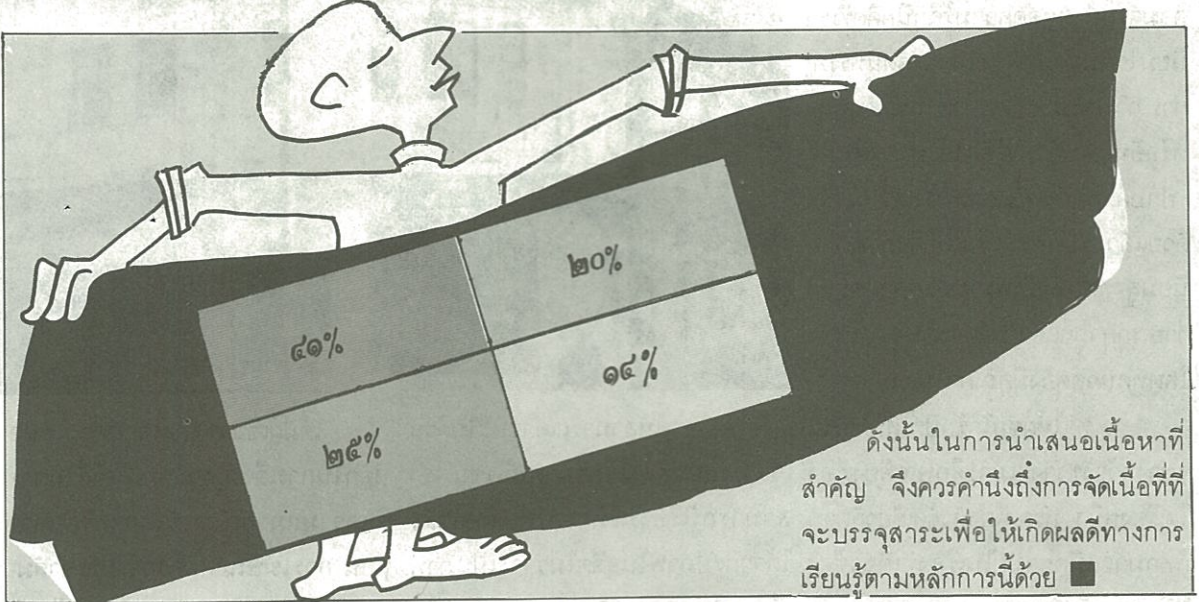
6. ควรคำนึงว่าผู้ดูส่วนใหญ่ชอบ ภาพสีธรรมชาติมากกว่าภาพขาวดำ

หลักการใช้รูปภาพเพื่อการสื่อ ความ

1. พยายามหลีกเลี่ยงการนำ

จากการวิจัยเกี่ยวกับรูปภาพของ

ไฮนิช โมเลنداและรัสเซล (Heinich, Molenda and Russell, 1982) ได้ อ้างอิงการวิจัยของ อีคอน กูบา (Egon Guba) เกี่ยวกับการมองภาพของคนเรา และพบว่า คนเราจะมองภาพทางด้าน ซ้ายมือของผู้มองมากกว่าทางด้านขวา มือของผู้มอง และถ้าแบ่งรูปภาพภาพ หนึ่งออกเป็น 4 ส่วนแล้ว จะมีเปอร์เซ็นต์ ของการมองโดยการนำสายตามาก ไปหาน้อยเป็นลำดับคือ บนซ้าย ล่าง ซ้าย บนขวาและล่างขวา (ดังรูป)

บรรณานุกรม

- ชม ภูมิภาค เทคโนโลยีทางการสอนและการศึกษา กรุงเทพฯ: ประสานมิตร 2524
 ประหยัด จิระวรพงศ์ เทคโนโลยีทางการสอน กรุงเทพฯ: อักษรวัฒนา 2522
 ประหยัด จิระวรพงศ์ หลักการและทฤษฎีเทคโนโลยีทางการศึกษา กรุงเทพฯ: บุรพาสาน 2528

Gross, Foy A.J. and Irene F. Gypher. **Audio-Visual Education** N.Y. : Thoman Y. Crowell Company 1961

Heinich, Robert, Michael Molenda and James D. Russell **Instructional Media and the New Technologies of Instruction** N.Y. : John Wiley and Sons 1982